

Märkmiku ja fotoaparaadiga VABARIIGI TE

Uue teatrihooaja alguseni on jäänud vaid mõni päev. Eesriie avaneb, selleks et kunstniku looming jälle vahetult rahva hulka pääseks. Meie näitlejatel, lavastajatel, lauljatel ja tantsijatel on, mida öelda, mille nimel võidelda.

Püüame oma märkmiku ja fotoaparaadiga põgusalt kajastada teatrite loomingulisi kavatsusi algaval hooajal, teha mõningaid tagasivaateid ja anda lavakunstnike portreid.

Kahtlesin kaua, enne kui sõandasin seda lugu kirjutama asuda. Kirjutada balletist, õigemini balletietendusest on vähikule suur vastutus. Kui ma suudaksin sooritada kas või üht tõeliselt võetavat balletielementi, oleksin loomulikult julgem. Kuid küsimus pole ainult selles. Balletilavastus eeldab kõikide koreograafia komponendid ühtsust mitte ainult tantsus. Ilus ballet — see on loodus ise, mis on ehitatud kõikide kunstide iluga, ja neid kunste tuleb tunda ning mõista.

Ja sellest hoolimata räägiksin just balletist, ja nimelt «Estonia» balletist. «Igakuks oma kellatornist,» ütleb vene kõnekäänd. Jah, igapäev on oma lemmikala, oma kellatorn oma erineva kõrguse ja ehitusega...

*

Mu kirjatükk oleks arvatavasti pessimistlikumalt kõlanud, kui eelmise hooaja lõpul poleks vaataja ette jõudnud «Sümfoonilised tantsud», «Lugu sõdurist» ja «Ballett-sümfoonia» — kolme noore ballettmeisteri — Iraida Generalova, Enn Suve ja Mai Murdmaa debüüt. Meid on hellitatud kõiksuguste «etappidega» kunstis ja mujal. Uskugem siis, et see «Estonia» hooaja viimane etendus oli samuti uus etapp — mitte «järjekordne», aga reaalne, tõeline.

Ja miks ka mitte? Siiani oleme saanud Koreograafilisest Koolist tantsijaid ning teistest teatritest lavastajaid ja küllalislavastajaid; nüüd saime A. Lunatšarski nim. Teatriinstituudist korraga kolm noort, huvitava käekirjaga ballettmeisterit, kes nii või teisiti said tiivad ikkagi «Estonia» balletikollektiivis.

Kahju, et uusi ballette nägime siiani ainult ühel õhtul; kuid ikkagi võib kõnelda uuest ja rõõmustavast. Ning see on:

noorte ballettmeisterite julgus ja lai haare;

harmoonia leidmine idee ja teda väljendava vormi vahel, s. t. kaasaegsus;

paljude tantsijate esinemine täiesti uues kvaliteedis.

Mis sellest, et kolm õhtut täitvat balletti ei saavutanud üldkokkuvõttes sellist ühtsust nagu eelmised kolm, s. o. Vladimir Burmeisteri lavastatud balletid. Burmeister saavutas värvika ühtsuse elu mitmesuguste toonide terava vastandamisega: («Chopiniana» — romantiline, «unisoonne», tõelise sümfoonilisuseni jõudev tants; «Bolero» — täiuslik karaktertants;

«Straussiana» — dramaatiline, iga tegelast kui individuaalsust näitav tants). Seekord oli aga teisiti.

Noored ballettmeisterid töötasid väga erinevate teostega, kuid neid lähendas siiski üks: püüde võimalikult suurema sugestiivsuse poole, ja julge kõnelemine klassika keeles, kusjuures see «kõne», lavastajatöö jäi ikkagi individuaalseks.

Ei kujuta ette, mis võiksid nende ballettide kohta öelda professionaalid — kriitikud. Kuid Iraida Generalova libreto ja koreograafiaga «Sümfoonilised tantsud» vaatamisel tuli mille-

juhu-
tiseri-
poesti-
see on
lema e-
selle p-
tuseni
jooni.
Ja E-
kõnele-
kavale-
suga).

**SÕNAVÕTT BALLETIST
INDIVIDUAALSEST K**

gipäras meelde Tšaikovski 4. sümfoonia skertso. Keelpillide pizzicato tormilised, riündavad laid selles skertsos, oboede ja flöötide tantsuline laul, liitauride katkendlikud akordid — terve orkester kokku annab elamuse hetkeliselt tekkivatest, aga väga intensiivsetest tunnetest ja meeleoludest. Vaevalt, et selliste mitmekesiste tunnete tormi oleks võimalik saavutada sooloinstrumentid. Pärast etendust jäin mõtlema — kuidas oleks, kui Iraida Generalova abstraktsete tunnete, nagu Ahvatlus, Köhklus ja Hirm — iseloomustamiseks oleks täielikumalt kasutanud sellist eritähendust, kõiki nuanse võimaldavat instrumenti nagu ballettirühm?

Ma arvan, et Iraida Generalova lavastajaülesanne oli raskem kui teistel. Juba teose enese tiheduse pärast. Ning peale selle «Sümfoonilised tantsud», Rahmaninovi ihes sügavamas teoses, ei ole ju konkreetseid tantsurütme, tantsulist liikumist selle sõna harilikus tähenduses (välja arvatud teine osa, Tempo di Valse); muusikalised kujundid ulatuvad reipast energiakiüllusest ja südamlikust liürikast viimase osa saatuslike «Dies Irae» motiivideni. Tohtu diapasoon on see — inimese elu. Ja seda enam tuleb hinnata lavastaja-libretisti tööd, julget ja originaalset lähenemist teosele.

Võib-olla «Tantsude» meeleolu arvestades oleks teine osa — «Hämarus» — võinud olla kuidagi ebareaalsem, vähem bravuurikam. Küsimus ei seisagi tantsude seades ja tantsijates enestes, vaid milleski muus. Valgustuses, võib-olla. Tuleb meelde Raveli «La Valse», selle viini valsside apoteoosi klassikaline algus ja programm — «fantastilise ja fataalse keeristormi taju...». Täpselt samuti ei ole Rahmaninovi valss valss harilikus mõttes, vaid toosama unistus, millest Iraida Generalova meigi programmis kirjutab.

Iraida Generalova näitas oma esiklavastusega, et ta on õigel teel, teel balleti-ideaalini. Ideaalne ballett — see on aga silmale nähtav muusika, ja sellisena hakkasidki «Sümfoonilised tantsud» kõlama.

Enn Suve ja Mai Murdmaa lavastajaülesanne oli selgepiirilisem, kuid ka oma karidega. Anda grotesk ilma karikatuuuri kaldumata ja teisel

selles
näha.
Kõig-
oma id-
tatud
mitte-
nende
vahet
manni
se pug-
hastatu

Kui
misest
Peeter
juttu

Peet-
kümne
isegi
(Kas v-
vahen-
kuni p-

«Lu-
tistile
damin-
abil.

End-
tantsi-
foonil-
esinen-
limata-
ja dr-
lakka-
ju ei

Ja
kohta

Nüü-
väljen-
ses,
asi? E-
evolu-
vastu-
Siis-
ja M-
van,
lõkku-
muus-
ja se-
ühese

IIIGI TEATRITES

last kui
oli aga
ringvate
s: püüe
ja jul-
res see
ilseks.
allettide
d. Kuid
raafiaga
mille-

juhul — avada helge romantika ilma üleroman-
tiseerimata (tuleb meelde Olev Jõe tore väljend
poeesia kohta — «ülepoetiseeritud poeesia») —
see on suur asi. «Loos sõdurist» hakkas kõne-
lema ere ja leidlik detail; väga tänulik asi juba
selle pärast, et detailid lubavad solistidel lõpma-
tuseni töötada osade kallal, leida uusi, värvikaid
jooni.

Ja Enn Suve lavastuses hakkavad tegelased
kõnelema ka ilma tekstita! («Lugu sõdurist»
kavalehel seisis: etendus teksti, mängu ja tant-
suga). Niipalju värsket, huvitavat ja uut, nagu

BALLETISÕBRA EST KELLATORNIST

skertso.
ad lai-
tsuline
terve
tekki-
ja mee-
te tun-
oloinst-
— kui-
aktsete
firm —
utanud
aldavat

selles lavastuses oli, võib balletilaval harva
näha.

Kõigepealt Peeter Roosi Sõdur — ta oli tore
oma idealiseerimatuses, lihtsameelsuses ja rõhu-
tatud primitiivsuses. Endrik Kerge Kurat —
mitte niipalju kurat kui just saatan (kuivõrd
nende kahe olendi vahel on võimalik peenikest
vahet teha). Endrik Kerge Kurat oli nagu Hoff-
manni lehekülgedelt väljaastunud, filistrüetuse
pugenud õelus... Või siis jälle Ilmar Silla ke-
hastatud nutune ja abitu kuningas — kõlupea!

Kui ma rääkisin mitmete balletiartistide esine-
misest täiesti uues kvaliteedis, mõtlesin just
Peeter Roosile ja Endrik Kergele; edaspidi tuleb
juttu veel Tiiu Randviirust.

Peeter Roos on «Estonias» tantsinud üle
kümne aasta, ta on andnud värvikaid kujusid
isegi ainult episoodides, üksikutes tantsudes
(kas või noor mustlane «Kivilillest»), kuid sellist
vahenditust, iga üksiku detaili jõudmist publi-
kuni pole veel olnud.

«Lugu sõdurist» on igale mõtlevale balletiar-
tistile tänulik tööpõld — tantsulavastuse lähen-
damine draamalavastusele ilmeka pantomiimi
abil.

Endrik Kerge. Me teadsime, et ta on tugev
tantsija — selles veendusime seegi kord «Süm-
foonilisi tantsu» vaadates; siis teadsime, et ta on
esinenud draamanäitlejana, kuid ka sellest hoo-
limata ei olnud Kurat lihtne kompromiss balleti
ja draama vahel. See oli juba midagi sellist, et
lakkad mõtlema balletist ja draamast, sest ku-
ju elav sugestiivsus jõuab jäägitult sinuni.

Ja veel sellest, mis käib kõigi kolme balleti
kohta. Nimelt kunstnike tööst.

Nüüd oleme siis jõudnud lihtsuseni, mis
väljendub kujunduse tinglikkuses; tinglikkus-
ses, mis teenib harmooniat. On see väike
asi? Ei. Tuleta gem meelde kas või seda, et tantsu
evolutsioon algas kostüümi evolutsioonist, ja
vastupidi.

Siis paar rida õhtu viimasest, Eino Tambergi
ja Mai Murdmaa «Ballett-sümfooniast». Ma ar-
van, et see ballett jõudis tõeliselt suure terrik-
likkuseni: just siin kõneles oma parimat keelt
muusika, suurepärase tants, plastika, valgus
ja selle efektid, kujundus ja kostüümid —
üheshõnaga, balletilavastuse kõik komponen-
did.

Tiitarlast tantsis Tiiu Randviir.

Stseen lühiballetist «Sümfoo-
nilised tantsud».

H. Raudami foto

Tiiu Randviir on aastaid üks meie tehniliselt
kõige tugevamaid tantsijaid, kuid mulle tundus
ikka, et eksisteerib üks «veel», millest rääkida
on huvitavam ja tähtsam.

See «veel» on nüüd käes. Tiitarlapse kuju Mai
Murdmaa lavastuses. «Võtme» selle kuju avami-
seks andis juba Tambergi muusika, lüüriline ja
romantiline, aga väga elurõõmus, meie kaas-
aegne muusika.

Sellest nüüd pikemalt kirjutada!...

Uus teatrihooaeg algab paari-kolme päeva pä-
rast. Ka «Estonia» balletiartistid tulevad jälle
kokku, soovivad üksteisele «head uut aastat» ja
hakkavad realiseerima seda, millele suvel mõel-
tud, millest unistatud.

Ja minagi olen unistanud ning balletile mõel-
nud. Ma mõtlen umbes nii:

Praegu on «Estonia» balletikollektiiv profes-
sionaalselt tugevam kui kunagi varem. On
tehniliselt tugevad tantsijad, aga balletikülastaja
ei tunne paljusid tantsijaid kui individuaalsusi.

Lühiballettide lavastamine (suurte, õhtut täit-
vate balletide kõrval) on selleks kahtlemata õige
tee. 1962. a., Koreograafilise Kooli lõpu-
õhtul, nägime näiteks «Franceska da Rimini»,
dramaatilist ja samal ajal väga emotsionaalset
balletti; ent millist kuju on pärast seda Larissa
Skljanskajal või Juris Žigursil läinud korda
luua?

Nüüd tantsis ja mängis Peeter Roos. Aga peale
Peeter Roosi on teatris David Šur ja Aleksei Tšu-
gai, päris noortest rääkimata...

Samal Koreograafilise Kooli lõpuõhtul esines
Krati tantsuga Ülo Vilimaa. Tantsu seade oli
Kalju Saarekeselt, ja see pani mõtlema — kui
palju on andekaid inimesi, keda me veel ei
tunne!

Ülo Vilimaa läks «Vanemuisesse». Ma usun, et
ilma temata poleks Ida Urbel «Paganini» lavas-
tamisele mõelnudki. Aga Tallinnas on jälle selli-
ne lugu, et Ülle Ulla — Vladimir Burmeisteri
hinnangu järgi üks kaasaja parimaid karakter-
tantsijaid üldse — teeb kaasa filmis, operetis ja
ooperis, mis on muidugi väga hea, kui ta sama-
võrra esineks ka... tantsulavastuses. Just
nagu maailmas polekski ballette, mis eeldavad
kõigepealt tugevat karaktertantsijat!

Sõnavõtt balletisõbra individuaalsest kellator-
nist läks pikaks. Kokkuvõtte oleks selline:

Eesriie on avanemas sügishooajaks.

Kolme balleti lavastused kevadel panid usku-
ma kõigesse uuesse ja ilusasse, mis «Estonia»
ballett pakub.

LEHTI METSAALT